

**Голуб Регіна Борисівна**

*здобувачка вищої освіти*

*другого (магістерського) рівня вищої освіти*

*Дніпровського гуманітарного університету*

*Науковий керівник:*

**Чередніченко Олексій Миколайович**

*кандидат економічних наук*

*доцент кафедри психології*

*Дніпровського гуманітарного університету*

## **ВПЛИВ ОБРАЗА БАТЬКА НА «Я»-КОНЦЕПЦІЮ ПІДЛІТКА**

Підлітковий вік це вік, коли відбуваються кардинальні зміни у сфері самосвідомості, які мають велике значення для всього подальшого розвитку та становлення підлітка як особистості. Саме в цей період дуже гостро переживає кризу ідентичності, змінюється й формується «Я-концепція» дитини й у цьому процесі взаємини з батьками мають дуже важливе значення.

**Я-концепція** - відносно стійка, більшою чи меншою мірою усвідомлена, пережита як неповторна система уявлень індивіда про самого себе, на основі якої він будує свою взаємодію з іншими людьми і ставиться до себе.

Зміст та обсяг поняття «Я - концепція» до теперішнього часу залишається дискусійним. Дослідженням цього феномена займалися різні вчені, а саме: У. Джемс, Ч. Х. Кулі, Дж. Г. Мід, Л. С. Виготський, І. С. Кон, В. В. Столін, С. Р. Пантілеєв, Т. Шибутані, Р. Бернс, К. Роджерс, К. Хорні, Е. Еріксон, Розенберг та ін.

У вітчизняній психології «Я-концепція» розглядалася в основному в руслі вивчення самосвідомості. Цією проблематикою займалися В. В. Столін, Т. Шибутані, А. А. Налчаджян, Е. Т. Соколова, С. Р. Пантелеєв тощо. Більшість вітчизняних вчених розглядають формування «Я»-образу в контексті вікового становлення особистості та стверджують, що він змінюється протягом усього життя людини (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, Л.С. Виготський, П.Р. Чамата та інші). Вони стверджують, що поняття «Я», «Я» - концепція та «Я»- образ у дитини формується внаслідок відображеного поняття інших людей про них. У ході розвитку та спілкування зі значущими дорослими дитина переносить їх оцінку та їхнє ставлення на себе і сприймає себе так, як на її думку, сприймають її дорослі. Відносини між батьками і дітьми завжди мають величезний вплив на дитину. Саме в родині, у процесі спілкування з батьками, закладаються основи «Я – концепції дитини».

Проблема батьківства відносно нова і вивчена психологами лише фрагментарно. Нею займалися такі вчені як: M. Devids, M.Marks, R.Britton,

К. Grossman (досліджували значущості не лише реальних взаємодій між батьком та дитиною для нормального розвитку останньої, але й «внутрішнього батька», представленого в психіці дитини, його образу, який формується під впливом різноманітних умов), М. Lamb, С. Lewis, R. Parke (вивчали значення прив'язаності підлітка до батька й матері для психічного розвитку); V. Phares, В. Compas (вплив батька на емоційне благополуччя підлітків); S. Barth (батько відіграє найважливішу роль у засвоєнні дітьми моральних норм); Е. Фром (вперше проаналізував різні форми любові, та відмінність материнської та батьківської любові).

За останні два десятиріччя тема вивчення відносин у діаді «батько-дитина» набула актуальності, тому що батько, та його образ має потужний вплив на соціалізацію підлітка, формування його морально-етичних норм, та поведінкові моделі майбутнього дорослого чоловіка.

**Актуальність** даної роботи полягає в тому, що статус батька зазнає значних змін, розширюється діапазон батьківських ролей, батьківські функції переоцінюються та уточнюються суспільством. Збільшується кількість батьків, які приймають активну участь у житті дитини з народження, все більше у суспільстві поширюється та утверджується нова модель батьківства. Багато досліджень доводять, що участь батька це в вихованні дитини необхідна умова повноцінного особистісного розвитку дитини. Але ще не достатньо вивчено проблему як образ батька впливає на Я-концепцію підлітків.

**Концептуальна гіпотеза:** існує певний зв'язок між образом батька та «Я»-концепцією підлітка.

**Емпірична гіпотеза:** чим позитивніше підліток сприймає батька, та образ батька є більш диференційований, тим вищим буде рівень компонентів «Я-концепції» у підлітка, а саме: 1.вище рівень самовпевненості; 2.вище рівень самокерованості; 3.вище рівень відкритості; 4.вище рівень ідентифікації з батьком; 5.вище рівень самосприйняття.

Далі нам стало цікаво простежити окремо молодших та старших підлітків. 1. Ми припустили, що характер зв'язку змінюється на протязі підліткового віку. 2. Припустили, що існує розбіжність між тим як сприймають батька підлітки молодшого та старшого віку.

**Мета дослідження:** теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити вплив образу батька на «Я»-концепцію підлітка. Дослідити співвідношення між образом батька та образом «Я» підлітка.

Зупинимось більш детально на результатах дослідження.

За даними анкетування було зроблено кількісний аналіз відповідей досліджуваних, та отримані такі дані:

Відсотковий зв'язок між досягненнями батька та планами на майбутнє підлітка, а саме, якщо в батька є вища освіта, то і підліток планує отримати вищу освіту. Діти, батьки яких мають середню освіту, планують здобути робочу професію, вища освіта ними не згадувалася. Це свідчить про ідентифікацію з батьком.

У більшості підлітків емоційні близькі відношення з батьком, а також більшість підлітків вважають батька успішним.

Задоволеність відносинами повністю або частково показали 95% дітей. Можна сказати, що у підлітки достатньо теплі та емоційні відносини з батьками.

Що стосується кореляційного дослідження, то були отримані такі результати:

1. Ми можемо побачити позитивний кореляційний зв'язок між шкалою «позитивний інтерес» до батька та шкалою «самовпевненості». Цей кореляційний зв'язок показує, чим позитивніше підліток сприймає свого батька, тим більш висока самовпевненість підлітка, зарозумілість. Таким чином якщо підліток приймає свого батька позитивно, він вважає себе самостійною, вольовою, енергійною, надійною людиною. До того ж це говорить ще й про відсутність внутрішньої напруги.

2. Шкала «позитивного інтересу» корелює зі шкалою «самокерування». Такі дані кажуть про те, що чим більш позитивніше підліток приймає батька, тим вищим буде самокерування підлітка. Тобто при більш позитивнішому ставленні до батька підліток відчуває власне «Я» як внутрішній стрижень, внутрішній стрижень інтегруючий і організуючий його особистість і життєдіяльність і вважає, що його доля знаходиться в його власних руках. Таким чином підтвердилася наша гіпотеза про зв'язок між позитивним сприйняттям батька та **самокеріваністю** підлітка.

3. Наступний значимий зв'язок можна побачити між факторами «директивність» та «самовпевненість». Чим більш директивно поведуться батьки з підлітками, тим вище рівень самовпевненості у підлітків, в нього не виникає внутрішньої напруги саме тому, що батько своєчасно коректує поведінку дитини.

З фактором «директивності» також корелює фактор «самоприв'язаності» - чим більше директивність батька, тим більше рівень самоприв'язаності підлітків, тобто більш ригідна «Я-концепція», небажання змінюватися на тлі загального позитивного ставлення до себе.

4. По шкалі «ворожості» можна побачити значимий від'ємний кореляційний зв'язок зі шкалою «дзеркальне Я» – чим більш ворожий батько на думку підлітка, тим нижче представлення підлітка про те, що він може викликати у інших повагу, симпатію, розуміння, схвалення. Тобто такий підліток буде поводитися невпевнено, у нього буде зростати внутрішня напруга, що негативно відобразиться на спілкуванні з оточуючими.

5. По шкалі «непослідовність» виявився ще один кореляційний зв'язок зі шкалою «внутрішня конфліктність» – чим вище непослідовність у поведінці батька, тим вище рівень внутрішніх конфліктів у підлітка. Таким чином непослідовність застосовуваних батьком виховних заходів, призводить до внутрішніх конфліктів, незгоді з собою, тривожно-депресивних станів, переживанням почуття провини.

**Висновок:**

Чим вище відкритість, людяність, повага до підлітка зі сторони батька, тим більше дитина бажає буди схожою зі своїм батьком. Тобто вплив образу батька на «Я» - концепцію підлітка має велике значення.

Також наше дослідження підтвердилося, що характер зв'язку змінюється на протязі підліткового віку, та існує розбіжність між тим як сприймають батька підлітки молодшого та старшого віку.

**Список використаної літератури:**

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс . – М.: Прогресс, 1986. – 422с.
2. Борисенко Ю.В.. Модель взаимосвязи факторов, определяющих специфику отцовства/ Ю.В.Борисенко // Семейная психология и семейная терапия. – 2016. –№2. – С.44- 55.
3. Евсеенкова Ю.В. Опыт исследования отцовства в рамках групповой работы/ Ю.В.Евсеенкова, Н.В.Дмитриева // Семейная психология и семейная терапия. – 2014. – №4.
4. Кон И. С. В поисках себя: личность и ее самосознание / И.С.Кон.– М.: СПб, 2017 , 2-издание. – 336 с.
5. Кон И.С.Отцовство как социокультурный институт / И.С.Кон. – Педагогика. – 2015. – №9. – С.3 -16.